

Uus teadusdoktor Kristina Isand

MITTEFUNKTSIONEERIVATE HÜPOFÜÜSI MIKROADENOOMIDE LOOMULIK KULG JA VENOOSSE TROMBEMBOOLIA ESINEMUS HÜPOFÜÜSI ADENOOMI JA CUSHINGI SÜNDROOMIGA PATSIENTIDEL

13. oktoobril 2025 kaitses Kristina Isand arstiteaduse filosoofiadoktori väitekirja „Mittefunktsioneerivate hüpofüüsi mikroadenoomide loomulik kulg ja venoosse trombemboolia esinemus hüpofüüsi adenoomi ja Cushingi sündroomiga patsientidel” (*Natural history of non-functioning pituitary microadenomas and venous thromboembolism in patients with pituitary adenomas and Cushing syndrome*).

Väitekirja juhendajad olid endokriinfüsioloogia professor Vallo Volke Tartu Ülikooli bio- ja siirde-meditiini instituudi füsioloogia osakonnast, professor John Andrew Hall Wass Oxfordi diabeedi-, endokrinoloogia- ja metabolismikeskusest ning Aparna Pal Oxfordi diabeedi-, endokrinoloogia- ja metabolismikeskusest. Oponeeris kaasprofessor Sebastian J. C. M. M. Neggers Erasmuse ülikooli Rotterdami meditsiinikeskuse endokrinoloogiaosakonnast.

Hüpofüüsi ehk ajuripatsi adenoomid on sagedased ajuripatsi eessagara kasvavad, mille levimus üldrahvastikus on hinnanguliselt ligikaudu 10%. Need jagunevad funktsioneerivateks ja mittefunktsioneerivateks hüpofüüsi adenoomideks, millest viimased ei põhjusta hormonaalset hüpersekretsiooni,

kuid võivad avalduda kompressioonisümptomite kaudu, näiteks põhjustada peavalu, nägemisväljade häireid või hüpopituitarismi. Mikroadenoomid on sageli juhu leiud. Teadmised mittefunktsioneerivate ajuripatsi adenoomide loomuliku kulu kohta on piiratud.

Cushingi tõbi on haruldane, ent tõsine endokriinhaigus. Cushingi tõvega patsientidel on venoosse trombemboolia tekkimise risk märkimisväärselt suurenenud – see võib ulatuda kuni kümme korda üle üldrahvastiku taseme. Seni seletamatul põhjusel püsib kõrge risk isegi aastaid pärast haiguse remissiooni. Endiselt on ebaselge, kui suur on venoosse trombemboolia risk eri tüüpi ajuripatsikasvajate korral ning millised patsientirühmad on enim ohustatud.

Esimene uuring oli mitmekes- kuseline retrospektiivne kohort- uuring, milles analüüsiti hüpofüüsi mikroadenoomide patsiente 23-s Ühendkuningriigi keskuses. Teine uuring hõlmas akromegaalia, mitte- funktsioneerivate ajuripatsi adenoomide ja Cushingi tõvega patsiente. Analüüsiti venoosseid trombembooliaid. Kolmandas uuringus kasutati ERCUSYNi registri retrospektiivseid andmeid: hõlmati 2174 patsienti 26 Euroopa riigist. Venoosse trombem-

boolia juhtumid tuvastati järelkontrolli käigus ning lisaks koguti infot tromboosiprofülaktika protokollide kohta. Uuringutesse kaasati vaid venoosse trombemboolia juhtudega dokumenteeritud patsiendid ning neid võrreldi Cushingi tõvega patsientidega, kellel venoosseid trombembooliaid ei esinenud.

Selgus, et hüpofüüsi mittefunktsioneerivate mikroadenoomide kasvu tõenäosus on väike ning uue hüpopituitarismi teke haruldane.

Cushingi tõvega patsientidel on kõrge venoosse trombemboolia risk, eriti meestel; neil, kes on vajanud korduvat kirurgilist sekkumist; neil, kellel on tõusnud vaba kortisooli tase uriinis; patsientidel operatsioonijärgse perioodi jooksul.